Downloaded from UvA-DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam (UvA)
http://dare.uva.nl/document/70655

File ID	70655
Filename	Voorwoord

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):

Type	Dissertation
Title	Standenstrijd en zekerheid. Een geschiedenis van oude orde en sociale zorg in Nederland (ca. 1880-1940)
Author	M.J.M. Hoogenboom
Faculty	Faculty of Social and Behavioural Sciences
Year	2003
Pages	357

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:
http://dare.uva.nl/record/149868

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other then for strictly personal, individual use.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (http://dare.uva.nl)

Voorwoord

In dit boek vertel ik een dubbelgeschiedenis – twee geschiedenissen, waarvan de eerste niet kon worden geschreven zonder de laatste en de laatste nog nauwelijks was verteld. De eerste geschiedenis is die van de vooroorlogse ontwikkeling van de Nederlandse sociale zekerheid. Over dit onderwerp was tot voor kort nog maar weinig bekend. Wetenschappers begonnen zich er pas echt voor te interesseren toen de sociale zekerheid na decennia van welhaast vanzelfsprekende uitbreiding in de jaren tachtig van de twintigste eeuw onder druk kwam te staan. De moeizame reconstructie van allerlei sociale regelingen riep de vraag op hoe Nederland eigenlijk aan zo'n genereus, uitgebreid en ingewikkeld stelsel van voorzieningen was gekomen? Bij de beantwoording van deze vraag kwamen wetenschappers als vanzelf terecht bij de verzuiling.

De verzuiling werd ontdekt in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw. De 'hokjesgeest' in de Nederlandse samenleving, die tot dan toe wel was opgemerkt maar nooit op samenhangende wijze was geanalyseerd, leek adequaat te kunnen worden beschreven met behulp van een eenvoudige metafoor: Nederland was als een Griekse of Romeinse tempel waarvan de timpaan (de natie) werd gedragen door drie afzonderlijke zuilen. Deze zuilen waren de clusters van organisaties, waarin de katholieken, de protestanten en de socialistische arbeiders in bijna volmaakte isolatie van elkaar leefden. De beschikking over een eigen zuil stelde elke van deze bevolkingsgroepen in staat haar eigen lot te bepalen en maakte tegelijkertijd het samenleven in het ideologisch sterk verdeelde Nederland mogelijk.

De metafoor van de verzuiling bleek een gouden vondst. In de halve eeuw na ontdekking werd zij meer en meer tot hét uitgangspunt bij de analyse van vrijwel alle belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen die in de periode 1880-1970 in Nederland hadden plaatsgevonden. Zo ontwikkelde de metafoor zich tot een waar paradigma – tot een legpuzzel waarvan de rand reeds was voltooid en de nog ontbrekende stukjes na gedetailleerd onderzoek vrij eenvoudig konden worden ingepast.

Maar niet alle stukjes werden aangetroffen of bleken te passen. Zo werd bijvoorbeeld bij het onderzoek naar de arbeidsverhoudingen en naar de relatie tussen de seksen duidelijk dat het verzuilingsperspectief maar beperkt bruikbaar is. In het inleidende hoofdstuk van dit boek zal ik betogen dat hetzelfde geldt voor het onderzoek naar de geschiedenis van de Nederlandse sociale zekerheid. De verzuiling en de zuilen speelden in deze geschiedenis een rol, maar er waren ook andere scheidslijnen en andere coalities die op zijn minst even belangrijk waren.

De beperkte toepasbaarheid van het verzuilingsperspectief dwong mij op zoek te gaan naar een alternatief. Ik ontdekte dit alternatief vooral bij de bestudering van primaire bronnen. Voor de tijdgenoten die in deze bronnen figureren was in de discussie over de wenselijkheid van sociale zekerheid één vraag van doorslaggevende betekenis: wie mag bepalen wie een uitkering krijgt? Deze vraag leidde vooral in de beginfase tot een hevige politiek strijd – niet zozeer tussen de zuilen of tussen 'arbeid' en 'kapitaal', maar tussen de hogere en lagere *standen*.

De beschrijving van de Nederlandse geschiedenis in termen van standen is, zeker wat de betreft de negentiende en twintigste eeuw, tamelijk ongewoon. In de geschiedschrijving werd tot nu toe meestal aangenomen dat de oude standensamenleving aan het einde van de negentiende eeuw reeds was weggevaagd en dat de oude standen door nieuwe, industriële klassen waren verdrongen. De preoccupatie van historici, sociologen en politicologen met de verzuiling deed vervolgens de rest.

Door de verwaarlozing van de standen in de literatuur zag ik mij genoodzaakt een tweede geschiedenis te schrijven en aan dit boek toe te voegen: een historische schets van statusgroepen die vanaf het midden van de negentiende eeuw vochten voor het behoud van hun geprivilegieerde positie in de Nederlandse

maatschappij. Bij deze geprivilegieerde groepen ging het om de adel en het stedelijke patriciaat, maar ook om boeren en middenstanders die hun bevoorrechte positie meer en meer door de 'moderne tijd' zagen bedreigd.

In de komende veertien hoofdstukken zal ik de geschiedenis van de sociale zekerheid en de geschiedenis van de standen in samenhang beschrijven. Hierbij zal de laatste geschiedenis slechts in grove lijnen en in dienst van de eerste worden geschetst. Niettemin hoop ik met de beschrijving van de ondergang van de oude standen een begin te maken met de relativering van het verzuilingsperspectief, dat de Nederlandse geschiedschrijving te lang heeft gedomineerd.

Amsterdam
december 2002